

Я. І. Костецький, ст. викладач кафедри статистики,
Тернопільський державний економічний університет

ЕКОНОМІЧНА ОЦІНКА ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Криза сільськогосподарського виробництва в країні негативно відобразилась й на аграрному секторі Тернопільської області. Аграрна реформа — це необхідний, тернистий шлях пошуку кращого варіанта організації сільського господарства.

В економічній літературі розвиток різних сільськогосподарських структур, зокрема сільськогосподарських підприємств, досліджується в різних аспектах, що знайшло відображення у наукових працях вітчизняних науковців: Гайдуцького П. І., Кириленка І. Г., Лінника В. Г., Месель-Веселяка В. Я., Саблука П. Т., Юрчишина В. В., Яремчука І. Г. та ін.

Разом з тим питання економічної оцінки діяльності сільськогосподарських підприємств досліджені недостатньо, особливо з врахуванням функціонування різних організаційних форм господарювання. З цих позицій розробка нових принципів методологічних основ ефективного ведення сільськогосподарських підприємств набуває актуальності як для економічної науки, так і для практики господарювання.

Це диктує необхідність прийняття кардинальних заходів у вирішенні важливіших проблем вітчизняного товаровиробника. Адже, багато проблем подальшого існування і розвитку села ще не вирішено: погіршилися соціально-економічні умови життя селян, зберігається диспаритет цін на сільськогосподарську та промислову продукцію, старіє матеріально-технічна база виробництва. Про це свідчать результати аналізу фінансово-господарської діяльності сільськогосподарських підприємств області за 1990—2004 роки (табл. 1).

Обсяг виробництва сільськогосподарської продукції — один з основних показників, що характеризує діяльність сільськогосподарських підприємств. Від його величини залежить обсяг реалізації продукції, рівень її собівартості, сума прибутку, рівень рентабельності, фінансовий стан підприємств, їх платоспроможність і ряд інших економічних показників. Тому аналіз господарської діяльності доцільно починати з вивчення обсягу виробництва продукції.

Результати аналізу свідчать про те, що у 1990—2004 роках зменшився обсяг виробництва в сільськогосподарських підприємствах області всіх основних видів сільськогосподарської продукції. Так, виробництво зерна зменшилось в 1,7 рази, цукрових буряків — 5,3 рази, картоплі — 12,5 рази і т. д.

Таблиця 1

**ВИРОБНИЦТВО ОСНОВНИХ ВИДІВ ПРОДУКЦІЇ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

(тис. тонн)

Назва продукції	1990 р.	2000 р.	2003 р.	2004 р.
Зерно	1256,7	517,3	498,1	725,7
Цукрові буряки	3310,6	730,2	511,6	624,2
Картопля	356,1	15,1	25,3	28,5
Овочі	100,1	7,8	6,9	5,3
М'ясо (у забійній вазі)	85,7	11,9	7,1	5,4
Молоко	493,1	72,9	34,5	32,9
Яйця, млн. штук	145,1	21,1	67,1	60,9
Вовна, тонн	378	0	0	1

Проте, за вказаний період збільшився обсяг виробництва продукції в господарствах населення: виробництво зерна зросло в 4,9 рази, а основна традиційна культура — цукрові буряки перемістились в господарства населення, які в 2004 році виробляли її 51,2 %, картоплі та овочів відповідно 96,4 і 95,7 відсотків обласного показника.

Відповідні зміни відбулися в галузі тваринництва, в 2004 році господарства населення утримували 83,2 % поголів'я худоби і птиці, в т. ч. корів — 91,9 %, вироблено 88,1 % м'яса (у забійній вазі) та 93,3 % молока.

Зменшення обсягів виробництва продукції рослинництва в області за 1990—2004 роки пов'язано як із зміною площ посіву сільськогосподарських культур, так із зменшенням їх урожайності. Так, врожайність зернових і зернобобових культур зменшилась з 32,5 до 25,3 ц/га, цукрових буряків — з 309 до 254 ц/га, картоплі — з 159 до 133 ц/га, площі під цукровими буряками зменшились більш як удвічі, картоплі — на 5,5 %. Зниження виробництва продукції тваринництва (м'яса і молока) пов'язане із зменшенням чисельності поголів'я так і його продуктивності.

На ефективність сільськогосподарського виробництва велике значення справляє собівартість продукції. Тому вишукування резервів її зниження має велике значення для сучасного товаровиробника у збільшенні прибутку, підвищенні ефективності його виробництва. Разом з тим, за останні роки в сільськогосподарських підприємствах області спостерігається значний ріст собівартості всіх видів продукції. Темпи зростання собівартості продукції рослинництва наступні: собівартість зерна зросла на 37, цукрових буряків — 11,1, овочів — 30,2 відсотків проти 2000 року.

За цей період собівартість 1ц приросту ВРХ зросла у 1,7, свиней — 1,1, собівартість 1ц молока — 1,2 рази.

Істотний вплив на ріст витрат виробництва продукції рослинництва справляє значне подорожчання матеріальних ресурсів промислового виробництва (паливно-мастильних матеріалів, мінеральних добрив, електроенергії, засобів захисту рослин, запасних частин і т. д.) при порівнянні із собівартістю матеріальних ресурсів власного виробництва.

Так, матеріальні витрати на 1 га ріллі, що ввійшли в собівартість продукції, в 2004 році склали 845 грн проти 721 грн у 2000 р., в тому числі вартість пального відповідно 18,8 і 15,3 грн, мінеральних добрив — 16,2 і 6,8 грн.

Висока собівартість продукції рослинництва, що є кормовою базою для тваринництва, негативно вплинула на собівартість тваринницької продукції.

Основним показником результативності сільськогосподарських підприємств є рентабельність. Результати аналізу показують, що серед основних видів продукції рослинництва в сільськогосподарських підприємствах області найбільш рентабельними є виробництво зерна і картоплі. Так, в 2004 році рентабельність виробництва зерна склала 16,0 %, картоплі — 6,2 %.

Що стосується продукції тваринництва, то лише молоко з 2003 року стало рентабельним, виробництво іншої продукції тваринництва у сільськогосподарських підприємствах області збиткове з 1996 року. Хоча, в 2004 році в порівнянні з 2003 роком збитковість виробництва м'яса ВРХ зменшилась на 18,5 % і склала: — 27 %, м'яса свиней відповідно 9,3 і — 24,6 %.

Сільськогосподарські підприємства основну частину прибутку одержують від реалізації виробленої продукції, відповідно, рентабельність окремо взятих видів продукції в кінцевому підсумку справляє вплив на фінансові результати їх діяльності. Слід відмітити, що за результатами діяльності сільськогосподарські підприємства Тернопільської області за 2000—2004 роки прибуток одержали лише в останні два роки, його розмір склав відповідно 26,4 і 53,3 млн грн. Досі залишається значна кількість підприємств збитковими. Так, за результатами діяльності в 2004 році збитковими були 34,5 % господарств від їх загальної кількості, а сума загального збитку склала 1,2 млн грн проти 8,4 млн грн у 2003 р. В цілому по області рівень рентабельності діяльності сільськогосподарських підприємств в 2004 році склав 12,1 %, в тому числі продукції рослинництва — 13,1 %, тваринництва — 16,6 % (збитковості). Незважаючи, що в галузі рослинництва ці показники покращились за останні два роки, галузі тваринництва залишаються ще збитковими, хоча сума збитку проти 2003 року зменшилась більш як двічі і склала 11,4 млн грн.

В результаті проведення ретроспективного аналізу можна зробити наступні висновки: незважаючи на окремі позитивні зміни в останні роки у діяльності сільськогосподарських підприємств, вони все ще знаходяться в стані дестабілізації. За п'ятнадцять років не вдалося зберегти

господарську інфраструктуру сільськогосподарських підприємств, її поступове переведення на різні форми власності ринкового типу. Виходячи з цього, необхідно всебічно опрацювати проблеми аграрної політики, яка має бути стабільною та ефективною, забезпечити державне регулювання аграрного ринку за допомогою економічних важелів, з подальшою трансформацією командно-адміністративної системи управління соціально-економічним розвитком села.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аграрна реформа в Україні / П. І. Гайдучкий, П. Т. Саблук, Ю. О. Лупенко та ін.; За ред. П. І. Гайдучького. — К.: ННЦ ІАЕ, 2005. — 424 с.
2. Аналіз стану та концептуальні напрями розвитку аграрного ринку України (рекомендації). ННЦ «Інститут аграрної економіки». 2005. — 122 с.
3. Кириленко І. Г. Трансформація соціально-економічних перетворень у сільському господарстві України: проблеми, перспективи. — К.: ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2005. — 452 с.
4. Сільське господарство в Тернопільській області «Стат. збірник». — Тернопіль: — 2005.
5. Юрчишин В. В., Замша Г. Розвиток відносин власності на селі: концептуальні основи становлення і утворення приватного сектора // Економіка України. — 2003. — № 11. — С. 47—54.

М. М. Кругла, асистент,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана

РОЛЬ ОПЕРАТИВНОГО ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЯКОСТІ ПРОДУКЦІЇ МОЛОЧНОГО СКОТАРСТВА

Сучасна система управління підприємствами АПК повинна враховувати три основні аспекти успішності:

- ✓ забезпечення споживачів якісною продукцією;
- ✓ гармонія виробництва та навколишнього середовища;
- ✓ прибутковість діяльності для людей, котрі займаються цією справою.

Розв'язання існуючих в галузі проблем розвитку можливе за умови реалізації аналітичної функції управління. Економічний аналіз, маючи своїм предметом виробничі процеси, що здійснюються під час господарської діяльності, умови, фактори, можливості зовнішнього та внутрішнього середовища, в яких існує виробнича система підприємства, обґрунтовує можливі варіанти використання виявлених резервів, підвищення ефективності роботи підприємств і їхніх підрозділів. Фактично, результати економічного аналізу дозволяють провести наукове обґрунтування управлінського рішення. Особливість оперативного аналі-